

MEDRESA HALIL-BEGA KOSITEROVIĆA U BUGOJNU

hfz. Elvir DURANOVIĆ

Bugojno je relativno mlad grad. Prvi se put u osmanskim defterima spominje 1574. godine kao selo sa šest čifluka¹ u blizini Vesele Straže. Već 1604. godine popisane su dvije baštine i sedam čifluka, od kojih je jedan u posjedu zaima Osman-bega, sina Malkoč-bega. U selu ima 14 muslimanskih kuća, kršćanskih nema, a u posjedu stanovnika sela su dva mlina, od kojih je jedan na rijeci Vesočnici, a drugi na Poričnici.² Od današnjih gradskih dijelova Bugojna navedenim defterima iz 1550., 1574. i 1604. godine spominje se Čipuljić, koji je 1550. godine imao četiri muslimanska doma, i Jaklić, koji je 1574. godine imao 11 domaćinstava i koji je opisan kao zaselak Vesele Straže.

Prve islamske obrazovne institucije u Bugojnu

Vjerski život u Bugojnu vezan je za Sultan-Ahmedovu džamiju, koja je sagrađena je 1105. godine po Hidžri, odnosno 1693./94. godine. Sultan-Ahmedova džamija u Bugojnu jedna je od carskih džamija sagrađenih u Bosni i Hercegovini. Izgleda da su veliki ratovi krajem 17. stoljeća uticali na odluku vlasti da se u Bugojnu sagradi centralna džamija, koja je dobila ime po tadašnjem sultanu Ahmedhanu Drugom, a koja je Bugojnu donijela

status kasabe. Takva odluka donesena je da bi se očuvalo muslimansko stanovništvo koje je bliže granaci Osmanskog carstva, pogotovo u vrijeme velikih migracija stanovništva iz Slavonije, Like i Dalmacije nakon Karlovačkog mira 1699. godine.³ Uz džamiju je podignut mekteb, specijalizirana obrazovna ustanova u gradu, i niz dućana, što je nekadašnje žitište i trg za prodaju stoke preobrazilo u jezgro budućega grada.

Snažan poticaj razvoju obrazovanja u Bugojnu, a time i općeg kulturnog napretka dao je Ahmed-aga, sin Huseinov, Bosnali, koji je 1739. godine, oko 45 godina nakon izgradnje džamije, u rodnom mjestu, kasabi Bugojno, uz Sultan-Ahmedovu džamiju dao sagraditi mekteb tipa muallimhane.⁴ Prema vakufnami koja je sačinjena nakon dovršenja gradnje muallimhane, za prvog muallima je postavljen mulla Osman, uz plaću pet akči dnevno. Muallim je istovremeno bio i imam i vaiz Sultan-Ahmedove džamije te šejh tekije, a, pored ostalog, vršio je nadzor nad vakufom osnivača. Godine 1863. vakuf muallimhane bio je vezan za vakuf Handan-agine džamije u Pruscu.⁵ Muallimhana je bila aktivana tokom cijelog

1 Feudalni posjed koji obrađuje vlasnik

2 Dževad Drino, Naselja Gornjovrbanke regije u Osmanskom periodu, Godišnjak BZK Preporod, Bugojno, 2005., str. 174.

3 Elvir Duranović, *Sultan Ahmedova džamija u Bugojnu*, Godišnjak BZK Preporod, Bugojno, 2005., str. 265.

4 Ismet Kasumović, *Školstvo i obrazovanje u Bosanskom ejaletu za vrijeme Osmanske uprave*, Mostar, 1999., str. 128.

5 Ibid, str. 128.

Osmanskog perioda, da bi za vrijeme Austro-Ugarske ustupila mjesto medresi poznatoj kao Kositerovića medresa..

Medresa u Bugojnu

Nema pouzdanih podataka o tome je li Halil-beg Kositerović,⁶ član čuvene porodice Kositerović sa Kupresa, sagradio novu zgradu medrese na mjestu muallimhane ili je obnovio staru. Pošto Halil-begova vakufnama o osnivanju medrese i njenim vakufima do sada nije pronađena, ne postoje pouzdani podaci o tome kad je medresa sagrađena. Međutim, na osnovu podataka o radu muallimhane u Bugojnu⁷ te prvom zabilježenom spominjanju Kositerovića medrese 1892. godine,⁸ da se zaključiti da je medresa, najvjerovatnije, otpočela s radom sedamdesetih, odnosno osamdesetih godina 19. vijeka. Podatke o bugojanskoj medresi, osim u Arhivu Kotarskog vakufsko-mearifskog povjerenstva, nalazimo kod Mehmeda ef. Handžića⁹ i Alije Bejtića.¹⁰

Zgrada medrese, koja se sastojala od dva sprata, bila je na glavnoj bugojanskoj ulici, do Sultan-Ahmedove džamije. U prizemlju su bila tri dućana i jedna magaza, dok su na spratu bile prostorije medrese: glavni hodnik, koji je povezivao sve prostorije, dvije učionice za svakodnevnu nastavu te omanja prostorija na kraju hodnika koja je bila namijenjena kao kabinet glavnoga muderrisa.¹¹

Pošto je zgrada medrese bila centralna vjersko-obrazovna ustanova koja je, u isto vrijeme, donosila znatnu dobit, vrlo često je popravljana. Prvi veći radovi na zgradi izvršeni su 1915. godine, kad je na njen popravak

potrošeno 2.000 kruna¹² Zgrada je ljepotom i funkcionalnošću u potpunosti opravdala epitet efikasne obrazovne institucije, koju su muslimani Bugojna koristili dugo godina. Odlukom općinskih vlasti, 1996. godine srušena je zgrada medrese u Bugojnu.

Kositerovića medresa u Bugojnu bila je regionalnog, gotovo lokalnog karaktera, ali je tokom relativno kratkog djelovanja odigrala značajnu ulogu u vjerskom obrazovanju muslimana bugojanskog kotara. Muderris medrese bio je centralna figura nastavnog procesa. Predavao je prema uobičajenom planu i programu za medrese regionalnog tipa. Mlađi polaznici medrese obično su proučavali osnove vjerovanja (akaid), ibadet (namaz, post, zekat i hadž) te ahlak (islamski moral i odgoj), dok su stariji polaznici učili Kur'an i pravila učenja Kur'ana (tedžvid).

Oni koji su završili medresu dobijali su verificirane svjedodžbe o tome. Nakon školovanja u medresi, djelovali su kao muallimi i imami, uglavnom po manjim naseljima. Oni bi kasnije, prema potrebi, pohađali kurseve u organizaciji Kotarskog vakufsko-mearifskog povjerenstva, čime bi ozvaničili svoj mualimski status. Vrlo često i danas možemo čujemo prijatne uspomene na sibjan-muallime (one koji su završili medresu), koji su nalazili put do srca svojih polaznika poučavajući ih osnovama vjere.

Osim redovne nastave, u medresi su povremeno organizirani kursevi za sibjan-muallime, one koji su završili medresu i već radili u mektebima manjih sela. Tako je 1913. godine organiziran kurs za predavanja prema novom usulu na području Kotarskog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Bugojnu. Kandidati su pohađali kurs dva mjeseca, i to nedjeljom i četvrtkom po tri sahata. Kurs se održavao u prostorijama medrese u Bugojnu. Voditelj i predavač na kursu u Bugojnu bio je Redžeb ef. Hegić, dok je muderris Mustajbegović bio u komisiji koja je provodila završne ispite. Alija Bejtić navodi polaganje kandidata Sulejmana Hadžića 1914. godine *"...za imama i sibjan-muallima u selu Glavice. Kandidat nije dovoljno*

6 Alija Bejtić, *Bugojanski muderis Abdulah Mustajbegović i njegov rad u Orjentalnoislamskoj i Alhamijado književnosti, Život, XXIV/1975., br.10. str. 335.*

7 Ismet Kasumović navodi da je 1863. muallimhana u Bugojnu bila vezana za Handanagin vakuf u Pruscu. Vidi navedeno djelo Ismeta Kasumovića str. 128.

8 Alija Bejtić, navedeni rad, str. 335. Podaci preuzeti iz arhivske građe Kotarskog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Bugojnu

9 Mehmed Handžić, *Teme iz opće i kulturne historije, Izabrana djela Mehmeda Handžića*, knjiga 2., Sarajevo, 1999., str. 241.

10 Alija Bejtić, navedeni rad, str. 335.

11 Mahmud Al-Zawahreh, *Medresa Halilbega Kositerovića u Bugojnu*, neobjavljeni rad, str. 9.

12 Arhiv KVMP u Bugojnu, *Izvještaj o popravci zgrade medrese u Bugojnu 1915. godine*

odgovorio na više pitanja, a muderris bio strog, i komisija nije dala saglasnost da se imenovani primi u navedu struku”.¹³

Muderrisi Kositerovića medrese u Bugojnu

U Arhivu Kotarskog povjerenstva u Bugojnu spominju se imena trojice muderrisa bugojanske medrese. Ragib Ahmetović¹⁴ bio je muderris Kositerovića medrese u posljednjoj dekadi 19. vijeka sve do svoje smrti 1904. godine.¹⁵ Njegova profesorska plaća isplaćivana je iz istoimenog vakufa, a iznosila je 320 kruna. Nakon smrti muderrisa Ahmetovića nastupila je kratka pauza u radu medrese. Arhiva Kotarskog povjerenstva pruža nam niz podataka o nastojanjima žitelja Bugojna da se pronađe kvalitetan nastavni kadar za medresu.

Jedno vrijeme kao vaiz za vrijeme ramazana i muderris u Kositerovića medresi radio je Rustem ef. Rustempašić,¹⁶ tada student Daru-l-fununa u Istanbulu. Rustem ef. je sin Hasan-bega Rustempašića, dugogodišnjeg imama i muallima na području Kotarskog povjerenstva u Bugojnu. Rođen je u Bugojnu 15. juna 1885. godine. Prvo obrazovanje stekao je u rodnom mjestu, a potom je završio Fezjiju medresu u Travniku. Želja za višim obrazovanjem odvela ga je u Carigrad. Tamo nastavlja studije na Šerijatsko-pravnom fakultetu Osmanlijskog univerziteta Daru-l-fununa. Diplomski ispit položio je s odličnim uspjehom 22. jula 1914. godine. Nakon povratka u domovinu, bio je postavljen za vojnog imama. Na toj dužnosti ostao je do 1. januara 1919. Poslije toga radi

13 Alija Bejtć, navedeni rad str. 336.

14 U jednome podnesku Vakufskoj upravi u Sarajevu za godinu 1892. navodi se da je muderris Halil-begove medrese u Bugojnu Ragib Ahmetović. To je najstariji do sada pronađeni podatak o medresi u Bugojnu, pa je, prema tome, Ahmetović prvi poznati muderris ove medrese

15 Na osnovu Zapisnika od 26. oktobra 1904. godine, koji je sastavila Kotarska komisija u Bugojnu u vezi s molbom građana da se nađe novi muderris Kositerovića medrese, vidljivo je da je Ragib ef. Ahmetović umro 1904. godine

16 Rustem ef. je imao puno povjerenje vodstva Kotarskog povjerenstva u Bugojnu. Za dužnost vaiza i muderrisa plaću je dobijao iz Kositerovića vakufa. Arhiv Kotarskog povjerenstva otkriva da je Rustem ef. 1912. godine dobio stipendiju Saborskog odbora u Sarajevu u visini od 800 kruna za školsku 1912./13.

na dužnosti muderrisa i vaiza u Bugojnu i Bihaću. Dekretom Reisu-l-uleme za Bosnu i Hercegovinu, 10. marta 1924. godine je postavljen za muderrisa i upravitelja Sreske medrese u Konjicu, gdje ostaje sve do 15. septembra 1948. godine, kad je penzioniran. Umro je 12. oktobra 1964. u Mostaru.¹⁷

Nakon što su propali pregovori sa Muhammedom ef. Hadžiabdićem, imamom iz Gornjeg Vakufa, za muderrisa bugojanske medrese primljen je 1913. godine Abdulah Mustajbegović. Abdulah ef. Mustajbegović je posljednji i najpoznatiji muderris Kositerovića medrese. Dužnost muderrisa u Bugojnu savjesno je obavljao od postavljenja 1913. godine do prestanka rada medrese 1941. godine.¹⁸ Rođen je 11. novembra 1882. godine u Busovači. Nakon završene Fezjije medrese¹⁹ u Travniku 1913. godine, postavljen je na dužnost muderrisa medrese u Bugojnu. Bio je ličnost velikog ugleda u Bugojnu, ali i na području cijelog Kotarskog povjerenstva. Radio je kao muderris, imam, matičar, vaiz, muallim u mektebi-ibtidaiiji i vjeroučitelj u osnovnoj i građanskoj školi. Nijedna odluka Povjerenstva u Bugojnu između dva rata nije donesena bez Abdullaha ef. Bio je vrlo strog kad su u pitanje dolazili interesi muslimana te je često bio na udaru raznih struja koje su nastojale otuđiti muslimane od njihove vjere.

Pored imamsko-mualimskih obaveza, muderris Mustajbegović bavio se književnim radom. Veoma je karakteristično to što je u vrijeme masovne upotrebe latinice pisao na orijentalnim jezicima: arapskom i turskom. Među njegova sačuvana pisana djela spadaju:

1. *Kitabu Faraid el-Islam – Knjiga o islamskim farzovima*, djelo o osnovnim islamskim dužnostima, koje je napisano rukom i obuhvata 55 stranica. Ovo djelo je završeno 1926. godine.

2. *Risale- i Adab – Traktat o odgoju*. Ovo

17 Više o Rustem ef. Rustempašiću pogledati u: Zufer Bešlić, *Merhum Rustem ef. Rustempašić, Glasnik VIS-a u SFRJ*, 1965. godine, br. 3.-4., str. 144.

18 Alija Bejtć, navedeni rad, str. 336.

19 U *Popisu službenika sreza bugojanskog oblasti travničke* navodi se da je Abdullah ef. završio Fezjiju medresu; to je zapravo Fevzija medresa (drugo ime za Elči Ibrahim-pašinu medresu u Travniku)

djelo je autograf, ima 84 stranice i napisan je na turskom jeziku.

3. *Turki wa Bosnevi lugat – Tursko-bosanski riječnik*. I ovo djelo je autograf, ima 69 listova. Dovořeno je 6. aprila 1928. godine. Riječnik ima 5.000 riječi.²⁰

Muderis Mustajbegović umro je 1957. godine. Ukopan je u haremu Sultan-Ahmedove džamije.

Vakuf Medrese u Bugojnu

Halil-beg Kositerović, utemeljitelj medrese u Bugojnu, uvakufio je u svrhu izdržavanja medrese i njenog muderrisa poslovne prostore u zgradi medrese. Sredstva koja su osiguravana kroz zakupninu poslovnih prostora Kositerovića vakufa bila su dovoljna za plaću muderrisa i održavanje zgrade. Godine 1913., kad je Abdullah ef. Mustajbegović primljen za muderrisa, mutevelija toga vakufa bio je Ahmed Bosto, koji je raspoređivao sredstva od zakupnine (807 kruna godišnje) ovako: 72 kruna kao plaća muteveliji vakufa medrese, 40 kruna kao porez, 60 kruna za razne popravke, 512 kruna kao godišnja plaća muderrisa, što predstavlja oko 62,20% ukupnog iznosa vakufa. Godišnji višak je iznosio 123 kruna.²¹

Zaključak

Medresa Halil-bega Kositerovića najznačajnija je islamska obrazovna institucija gornjovrbanke regije s kraja 19. i početkom 20. vijeka. Osnovana u vrijeme kad su se muslimani Bosne i Hercegovine suočili sa nizom poteškoća i nevolja koje je sa sobom donijela austrougarska vlast, medresa je kontinuirano obrazovala mladi kadar koji je uspješno djelovao među lokalnim stanovništvom. Činjenica da je medresa kratko bila aktivna ne umanjuje njenu vrijednost, jer se njen pozitivan uticaj osjećao dugo godina nakon što je, početkom Drugog svjetskog rata, prestala s radom.

²⁰ Alija Bejtić, navedeno djelo, str. 345. Inače, navedena djela Abdulaha Mustajbegovića nalaze se u orijentalnoj zbirici rahmetli Alije Bejtića

²¹ Alija Bejtić, navedeni rad, str. 335.

Summary

THE KOSITEROVIC MADRASSAH IN
BUGOJNO**Hafiz Elvir Duranovic**

Development of educational institutions in Bugojno began with the construction of the *Sultan Ahmed Mosque* and primary religious school (*mekteb*) in 1693/94. The strong impetus for education and general cultural development of Bugojno was given by Ahmed-aga, son of Husein, Bosnali, who in 1739, along with Sultan Ahmed's Mosque, also built the *muallimhana*, which became Madrassah after the Austrian-Hungarian occupation of Bosnia-Herzegovina.

The Bugojno Madrassah was founded at the end of the 19th century by Halil-bay Kositerovic. He also endowed real estate for the School's upkeep.

This school was of the regional or even local importance, but, during a relatively short period it was opened, it played an important role in religious education of Muslims in the Bugojno region. Abdulah Mustajbegovic, who worked there from 1913 to 1941, when the Madrassah was closed down, made the biggest impact on the School's work. Its building was destroyed in 1996.

موجز

مدرسة "كوسيتيروفيتش" الإسلامية في بوغوينو

الحافظ أليفير دورانوفيتش

بدأ نمو المؤسسات التعليمية الإسلامية في بوغوينو مع بناء مسجد وكتاب السلطان أحمد سنة 1694. وفي عام 1739 أنشأ أحمد أغا بن حسين بوسنالي مدرسة (معلمخانة) بالقرب من مسجد السلطان أحمد، فكانت دافعا قويا للتعليم والتقدم الثقافي عموما في بوغوينو. وفي أيام الاحتلال النمساوي الهنغاري للبوسنة وضع مبنى المعلمخانة تحت تصرف المدرسة الإسلامية التي أسسها خليل بك كوسيتيروفيتش أواخر القرن التاسع عشر، وحبس لها عددا من العقارات التي كان ريعها كافيا لتغطية مصاريفها. وبالرغم من السمة المحلية لهذه المدرسة إلا أنها لعبت دورا مهما في التنوير الديني لمسلمي بوغوينو.

وكان عبد الله موستاببيغوفيتش من أهم المدرسين أثرا في المدرسة وقد عمل فيها في الفترة من 1913 إلى 1941 عندما توقفت المدرسة عن العمل. وفي عام 1996 هدم مبنى المدرسة.